

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний — то Циганське Слово...

Лекса Мануш

№ 15 (163)

ЧЕТВЕР,
30 ГРУДНЯ 2010 РОКУ

РОМАНІЯ

ВСУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

Вітаємо Вас з Різдвяними та Новорічними святами! Щастя, успіхів, здоров'я!

Драгостос Тумен Крейчуноса ай Нево Бершеса!
Бахт састіпе Туменге саворенге!

До побачення старий рік! Добрий день, новий!

Ач Девлеса пурано берш! Лачо дівес, нево берш!

Рік 2010 відходить в історію. Ми не будемо ганити його, як це часто робиться, і зваляти на нього всі невдачі як і особистого, так і суспільного життя. Прикро, що у стінах Верховної Ради депутати показують приклади нетолерантного ставлення один до одного, коли протиріччя партійного рівня переходять у кулачні бої, однак добре вже те, що ці бої обмежуються стінами парламенту. У пересічних громадян вистачає здорового глузду, аби поважати людей інших поглядів та належності до іншої партії.

Новий 2011 рік стукас у двері. Ві прекрасно розуміють, що рік буде не з легких. Про це навіть попереджала ворожка Валентина ще напередодні останніх президентських виборів (див № 3 (146) „Романі Яг“ за 30 листопада 2009 року). І це розуміння непростоти року, який вже на порозі, має крз мобілізувати наш дух і підготувати нас до супротиву обставинам.

Саме ця риса і характерна для ромів, які ніколи не втрачають оптимізму, навіть у найважчих життєвих ситуаціях.

Роблячи аналіз прожитого року, можемо сказати, що відбулася активізація ромського руху, особливо молодіжного. У кількох областях України, а саме в Черкаській, Закарпатській та деяких інших були створені нові ромські неурядові організації, очолювані молодими лідерами. Можливо, поки що вони не мають такого досвіду, як старіший ромський рух, товариства яких мають уже 10-річну грантову історію. Однак у них є величезний ентузіазм, молодіжний азарт, бажання змінити нинішню ситуацію на краще.

Дуже радіє і те, що Міжнародний фонд „Відродження” і Про-

Учасники Форуму ромських молодих лідерів.

грама „Роми України”, залишаючи старі важливі пріоритети, як-от освіта, охорона здоров'я та правозахист, вводять нові пріоритетні напрями — працевлаштування (створення сільськогосподарських кооперативів та виробничо-навальних майстерень) та молодіжний напрям. Саме за цими двома пріоритетними напрямками молодь і може реалізувати свій потенціал і показати свої організаторські можливості.

Хотілося б, щоб робота за цими проектами була спрямована не лише на суб'єктів — людей, які отримують цей грант, а і принесла якомога більше користі ромській громаді.

Майбутнє ромської громади та її інтеграція в українське суспільство залежить від освітнього рівня ромської молоді. Це аксіома, яка не потребує доведення. Йдеться про те, щоб молодь отримувала належну вищу освіту, знання кількох європейських мов, не замикалася в своїй етнічній групі, а активно спілкувалася зі своїми однолітками — представниками інших етнічних груп. Лише в цьо-

му випадку можлива повноцінна інтеграція. Але, в першу чергу, звичайно, не можна втрачати своєї ідентичності.

У ромському суспільстві, як не парадоксально, існує подвійна дискримінація жінки. Іноді ця ситуація доходить до абсурду. Якщо жінка не має тих самих прав на освіту, то як вона зможе виховати своїх дітей і допомагати їм в освіті? Можливо, активізація жіночого ромського молодіжного руху і приведе до змін деяких сталих стереотипів щодо жінки — матері, дружини.

Ми акцентували вашу увагу, шановні читачі, лише на деяких пріоритетах. Іх, звичайно, більше. Настав час подумати про кардинальні зміни.

Як відомо, кризові періоди, попри свій негатив, дають значні поштовхи до створення нових умов розвитку суспільства.

З Новим роком вас, дорогі читачі! З новими перспективами та здійсненням ваших заповітних мрій у 2011 році.

Аладар Адам,
Євгенія Навроцька

Дорогі ромши! Колеги! Друзі!

Драге ромале! Пайташа! Амала!

Творчий колектив Всеукраїнського двотижневика газети „Романі Яг” вітає Вас з Новим 2011 роком та світлим святом Різдвом Христовим!

Зичу сонця та світлих надій,
Миру й вітки на кожному кроці,
Також здійснення планів і мрій
У прийдешньому Новому році!
З Новим роком!
З новим щастям!

Хай завжди в очах іскриться
Усміх, радість і кохання,
Хай здійсниться всі бажання!

Аладар Адам,
шеф-редактор газети „Романі Яг”

Віри у завтрашній день!

Патяв андо теґаракко дівес!

Відділ у справах національностей Закарпатської обласної державної адміністрації, Центр культур національних меншин Закарпаття щиро вітають Вас з Новим 2011 роком та Різдвом Христовим!

Прийміть побажання міцного здоров'я, достатку, миру і злагоди, віри у завтрашній день!

Хай рік, що настає, буде багатим на нові звершення, здобутки і приємні події. Нехай у 2011 році здійсниться Ваші задуми, найзаповітніші мрії і прагнення!

Новорічні та Різдвяні свята завжди вдячно сприймаються і розумом, і серцем. Вони одвіку осяяні казковим світлом дитячих мрій. Дорослий — спонукають до роздумів і оцінок проведеного.

Особливо колоритні ці свята у багатонаціональному Закарпатті, де новорічні віншування і Різдвяні колядки дзвенять українською, угорською, румунською, російською, ромською, словацькою, русинською, німецькою, польською, вірменською, білоруською та іншими мовами.

У переддень свят слова Новорічних та Різдвяних вітань адресуємо численному активу національно-культурних товариств Закарпаття. Ваша плідна діяльність, спрямована на реалізацію державної політики України в сфері за-

доволення етнокультурних потреб національних меншин області, відродження, збереження, розвитку культур, звичаїв і традицій, утвердження гуманістичних цінностей, високої моралі й державницького патріотизму в представників різних національностей краю, заслуговує високої оцінки і поваги.

Щиро вітаємо з Новорічними та Різдвяними святами лідерів ромської національної меншини: Аладара Євгеновича Адама, Йосипа Івановича Адама, Омелана Йосиповича Папа, Аладара Аладаровича Папа, Тбора Олександровича Горвата, Ллію Євгенівну Адам, Іванна Євгеновича Адама, Мірослава Васильовича Горвата, Наци Йосиповича Папа, Валера Миколаєвича Плєсова, Боріса Ладиславовича Бучка, Золтана Мартинювича Папа, Вілмоша Вілмошевича Папа, Михайла Васильовича Шельму.

Нейаве Бершега! Бахталі Карачоня!

Бажаємо Вам і Вашим родинам міцного здоров'я, щастя, благополуччя. Нехай у кожну домівку прийдує святковий настрій, достаток, мир і злагода, віра у краще майбутнє.

Веселіте Вам і радісний свят!
З Новим 2011 роком і Різдвом Христовим!

Новорічні вітання

Невобершеско драгосто

Андрій Ніколенко, голова Черкаського обласного громадського об'єднання „Рома“

— Шановна громадо! Хочу привітати вас з наступаючим Новим роком. Бажаю здійснення ваших уськ заповітних мрій! Бахтале, ромале!

Юрій Дрангой, активіст ромської молодіжної групи, м.Одеса:

— Шановні друзі! Хочу привітати вас з Новорічними святами. Хай всі ваші нездійснені мрії, нарешті, здійсняться! Щастя, здоров'я, а молоді бажую включитися в Міжнародну програму обміну студентської молоді, щоб побачити світ у всій його красі та різноманітності.

Альона Тесликова, член ромського товариства „Неводром“, м.Білгород-Дністровський, студентка II курсу Одеського Національного політехнічного інституту:

— З Новим роком! Щастя, здоров'я, успіхів!

Найголовніше у житті — правильно визначити мету, а потім йти до неї. Бажаю вам вирішувати її так, щоб була користь уськ ромській громаді.

Христина Білашинець, асистент Програми „Роми України“ МФВ:

— Шановні лідери ромських громадських організацій! Хотіла би привітати вас з наступаючим 2011 роком! Від імені фонду „Відродження“ та свого власного хотіла би побажати здійснення всіх ваших мрій, щоб рік Кролика приніс вам більше удачі, успіхів, натхнення, всього того, що ви самі собі наміряли і запланували. Щоб усі задуми, які були заплановані й не здійснилися в рік Тигра, стали реальністю у рік Кролика!

ФОРУМИ

„Ваше майбутнє залежить

„Тумаро англуніпе саворо

У Кисві відбувся Форум ромських молодих лідерів та студентів, які навчаються за підтримки Міжнародного фонду „Відродження“.

Його метою було визначити, що цікавить ромську молодь України, а також основні проблеми ромських громад і яким чином молодь може і готова над ними працювати, а також з'ясувати, яку допомогу потрібно надати молоді для вирішення її проблем.

Лідери молодіжних ромських організацій Закарпаття.

Організували і провели цей форум уперше в нашій країні координатор Програми „Роми України“ **Наталія Кияк** спільно з асистентом цієї Програми фонду „Відродження“ в Закарпатській області **Христиною Білашинець**.

Проведення подібного заходу актуально ще й тим, що за ромськими традиціями молоді, на жаль, не може активно виступати зі своїми ініціативами та пропозиціями на загальних ромських зібраннях, де панівна роль належить людям старшого віку, які мають своє бачення вирішення тих чи інших проблем.

Ось чому нинішній форум був спрямований на активізацію молоді у громадському житті; створення місцевих молодіжних ромських організацій, участь ромів у стилісдійних і грантових програмах.

З цією ж метою на форумі були організовані зустрічі та виступи запрошених представників Посольства США, Ради Європи, реурсного центру „Турт“ та Європейського форуму ромської молоді.

Відкрив роботу цього великого зібрання виконавчий директор Міжнародного фонду „Відродження“ **Євген Бистрицький**,

який сказав:

— Є різні форми культурного життя ромів. І треба зробити так, щоб ці форми багатогромської культури, історії, а також традиції не були загублені.

Дванадцять років ми активно впроваджували Програму „Роми України“ і нашими головними пріоритетами були і є встановлення відкритого демократичного суспільства в Україні шляхом підтримки залучених для його розвитку громадських ініціатив.

На 2011 рік ми визначили пріоритети у Програмі „Роми України“, а саме це — охорона здоров'я (програма ромських медіко-соціальних посередників); освіта (підготовка до школи та навчання у вузах); правозахист, паспортизація ромів, працевлаштування (сільськогосподарські кооперативи та виробничо-навчальні майстерні), молодіжний напрям.

Євген Бистрицький розповів про історію успіху Джорджа Сороса і чому ця людина виділяє значні кошти і є основним донором Міжнародного фонду „Відродження“. А вже цього року МФВ надав до 7 мільйонів доларів США неурядовим гро-

мадським організаціям у різних регіонах України. Є Бистрицький зупинився на роботі керівних органів Фонду „Відродження“, які складаються з Правління та Програмної ради, а також на механізмі проходження оцінки грантових проектів.

Виконавчий директор МФВ зазначив, що обираються кращі проекти для їх наступної реалізації. Євген Бистрицький закликав ромську молодь підвищувати свій освітній рівень та активно вивчати європейські мови, а також розвивати свої лідерські здібності з тим, щоб спрямувати їх потім на розвиток цієї програми.

Про мету Форуму говорила і **Наталія Кияк**.

— Ми хочемо об'єднати ромську молодь і навчити її, як вирішувати проблеми ромської громади України. Мета цього заходу — підготувати вас до активної життєвої позиції, навчити новим методам і підходам у роботі. Ваше майбутнє залежить від вас самих.

Більша частина присутніх, зазначила **Наталія Кияк**, є студентами різних грантових програм і навчаються у вищих навчальних закладах України. Ми покладає-

Роми за краще

Нещодавно в Ужгороді відбулося об'єднання кількох ромських організацій з метою координації зусиль у вирішенні конкретних питань. До об'єднання „Роми за краще життя“ ввійшли громадські товариства області.

Пропонуємо вам заяву ініціативної групи щодо мети та завдань новоствореного об'єднання.

Заява ініціативної групи Закарпатського об'єднання ромських громадських організацій та благодійних фондів

Нині життя ромського населення Закарпаття є дуже складним. Роми масово стикаються з такими проблемами, як безробіття, відсутність належного медичного обслуговування та юридичного захисту, невисокий рівень освіти тощо. Це, в свою чергу, викликає постійну соціальну напругу в ромській громаді.

Саме тому ініціативна група ромських громадських організацій та благодійних фондів м. Ужгорода вирішила створити Об'єднання „Роми за краще життя“, покликане стати на захист законних прав та інтересів ромсь-

Від вас самих" джал катар тумендар"

мо на вас усі наші надії. Крім того, після закінчення вишів у нашій країні ви можете продовжити своє навчання за кордоном, отримати також стипендіальну підтримку різноманітних фондів і програм. Серед них – Програма Г.Гамфрі „Десятимісячне стажування в університетах США”, Програма обміну для учнів 8 – 10 -х класів „Майбутні лідери”, Програма обміну студентів вузів та інші.

Наталія Кияк розповіла про стратегію Міжнародного фонду „Відродження” у створенні Всеукраїнської асоціації (Форуму ромської молоді) та про плани роботи цього молодіжного руху на 2011 рік.

Аби ознайомити учасників зібрання з грантовими програмами Посольства США, виступила помічниця аташе з питань культури Віра Терновська. Вона розповіла про те, як відділ преси, освіти та культури Посольства США координує всі програми з обміну, які фінансуються Бюро у справах освіти та культури Держдепартаменту США, і як відділ поширює інформацію про ці програми і проводить відбір кандидатів.

Виступ Віри Терновської доповнив Сергій Черномаз, по-

мічник аташе Посольства США з питань культури, який, зокрема, сказав, що програм обміну для студентів є понад 20. Вони спрямовані як на поглиблення теми, яку вони вивчають, так і на зміну профіля навчання і отримання нової кваліфікації. Однак головною умовою стажування в Америці є знання англійської мови. Щоб посяти зерно, сказав він, треба вкласти його в підготовлений ґрунт. Молоді роми для цього мають широкі можливості, і майбутнє залежить від них.

На форумі молодих ромських лідерів виступила також Марина Коробова, керівник одного з підрозділів Національної скаутської організації „Пласт”, яка розповіла про розвиток молоді та дітей та їх удосконалення через цю організацію.

Цікавим був виступ представника Генерального секретаря Ради Європи з координації програм співробітництва в Україні Аке Петерсена. Він повідомив про роботу Європейського Форуму, його завдання, філософію та види діяльності. З трьох мільйонів євро, сказав він, для роботи цього форуму 10–15 тисяч виділяється на різні молодіжні тематичні зустрічі та кампанії.

Одною з таких кампаній була кампанія „Dostal”, яка проходила під гаслом: „Зруйнуємо стереотипи, підемо назустріч ромам!” Пан Петерсен зазначив, що ставлення України до національних меншин, у тому числі й до ромів, є актуальним ще й тому, що Україна з травня по листопад 2011 року головує в Комітеті Міністрів Ради Європи і вироблятиме політику для всіх європейських країн, у тому числі і для ромів.

Дуже детальний та інформаційно насичений був виступ Тетяни Данилів, представника ресурсного центру „Гурт”. Були підготовлені друковані інформаційні матеріали про всі програми, які фінансуються посольствами різних держав, як-от Нідерланди, Швеція, Японія, Швейцарія, Канада, Фінляндія, Великобританія. Крім цього, є ще програми міжнародних організацій, урядових та приватних фондів, про які детально розповіла Тетяна Данилів. Заінтригувала пані Тетяна ще й тим, що на сайті ресурсного центру „Гурт” можна знайти інформацію для національних меншин. Подібні програми, сказала вона, надаються Посольствами Німеччини, США та Канади. Вони мають різні вектори спрямованості: пошуки грантів, тренінгів, вакансій, конкурси, конференції, партнерство тощо.

Ольга Рудакова, яка очолює відділ управління проектів МФВ, повідомила про те, як проходить відбір грантових проектів, як правильно заповнити апликаційні форми на отримання фінансової допомоги. Основним пріоритетом цих проектів, сказала вона, є зміни у суспільстві й побудова демократичного громадянського суспільства.

Учасникам Форуму молодих лідерів було запропоновано відповісти письмово на ряд запитань щодо доцільності проведення щорічних подібних зібрань і своєї участі в них.

Евген Навроцька

Новорічні вітання Невобершеско драгосто

Евген Бистрицький, виконавчий директор Міжнародного фонду „Відродження”:

– Шановна ромська громадо! Дорогі друзі, колеги! Ти, кого я знаю і не знаю серед ромів!

Щиро вітаю вас з Новим 2011 роком! Бажаю вам бути консолідованими, спільно відстоювати свої права та інтереси, розвивати ромську культуру.

З іншого боку, зобов'язуюся як представник фонду „Відродження”, як його виконавчий директор, що ми і надалі будемо підтримувати ромські громадські організації, їхні кращі ініціативи.

Будемо продовжувати надавати допомогу, і не лише фінансову, а й порадами. Будемо, безумовно, співпрацювати.

Особливо вітаю своїх старих друзів. Ви знаєте, хто це. Я хотів би передати їм привіт, побажати здоров'я, а все інше додається. Ще раз – з Новим роком!

Наталія Кияк, керівник Програми „Роми України” Міжнародного фонду „Відродження”:

– Дорога ромська громадо! Вітаю вас з Новим роком та Різдвам Христовим. Я хочу побажати вам у новому році багато нових ідей.

Ми, донорська структура Міжнародного фонду „Відродження”, чекаємо від вас цікавих проектів.

Зичу вам багато натхнення, енергії для реалізації всіх ваших задумів та планів. З 2011 роком вас, дорогі роми!

Тетяна Данилів.

ЖИТТЯ

кого населення краю. Особливу увагу Об'єднання звертатиме на подолання дискримінації ромського населення у суспільстві, соціальний захист малозабезпечених та незахищених верств ромської громади (діти-сироти, пенсіонери, інваліди).

Об'єднання буде активно відстоювати інтереси ромської громади міста Ужгорода та Закарпатської області, насамперед в органах державної та місцевої влади. Ми розуміємо, що більшість проблем ромів можна вирішити тільки об'єднавши зусилля кількох організацій.

Базовими принципами Об'єднання будуть рівність та демократичність у прийнятті рішень для кожного з його учасників.

Ми активно співпрацюватимемо з іншими громадськими організаціями та благодійними фондами, міжнарод-

ними фондами й організаціями.

Наше Об'єднання є відкритим для вступу інших ромських громадських, релігійних організацій та благодійних фондів, ради будемо вітати їх серед нас.

Дану заяву підтверджують своїми підписами та печатками голови таких ромських громадських організацій та благодійних фондів:

Закарпатське обласне молодіжне ромське об'єднання „Романі червень” („Ромська зірка”), М. В. Горват.

Закарпатський обласний благодійний фонд „Романо луноґотрай” („Циганське довге життя”), Г. В. Чнак.

Закарпатський обласний благодійний фонд „Нове покоління”, Р. І. Іовні.

Ужгородська міська громадська організація „Терне по неїво дром” („Молоді на новій дорозі”), А. Н. Пал.

Ужгородська міська громадська організація „Бахталє Рома-Щасливі Роми”, Р. Ю. Горняк.

Ужгородська міська громадська організація „Терно дживпен” („Молоде життя”), Р. А. Гажі.

Закарпатський обласний благодійний фонд „Праліне” („Братерство”), А. А. Шугар.

Закарпатська обласна благодійна організація „Нова ера”, А. Л. Каналаш.

Закарпатський обласний благодійний фонд „Зоря”, В. І. Надь.

Ужгородський міський благодійний фонд „Світло і Життя”, А. Є. Адам.

Ужгородська міська громадська організація „Аме Рома”, В. Ю. Адам.

Ужгородська міська молодіжна громадська організація „Молодь національних меншин Закарпаття”, Е. О. Іовнаш.

Мирослав Горват, секретар Об'єднання

Аке Петерсен, представник Генерального секретаря Ради Європи з координації програм співробітництва в Україні:

– Вітаю всіх мешканців Закарпаття і всієї України з Новим роком! Бажаю гарної і плідної роботи та успіхів у житті у 2011-му. Хочу, щоб для нас усіх це був гарний, успішний рік.

Була щаслива своїми дітьми

Сомас бахталі пескере чаворенца

Олександра Іванівна Ніколаєнко прожила довге й насичене подіями життя. Народилася вона 6 травня 1920 року. Її мати померла 32-річною. Олександра та її маленький братик Гриша залишаються без мами. Добре, що бабуся зі сторони батька забрала їх до себе і виховувала. Хоча жили вони в бідності, та все ж таки з рідною людиною.

Почалася Друга світова війна. Нацисти розправлялися з ромськими таборами, вони забирали всіх — дітей, жінок, старих ромів, аби згодом знищити. Так було в їхньому окупованому місті.

Олександра дивом врятувала свою родину від загибелі.

Якось бабуся послала онучку до німців — попросити сигарет. Олександра, а їй тоді було вже 20 років, підійшла до одного з них і попросила.

— Циганочко, — сказав на те німець, — скажи своїм у таборі, щоб вони запрягали коней і скоріше забиралися

Олександра Ніколаєнко.

звідси, бо вранці всіх циган розстріляють.

Говорив він російською мовою, певно, це був німецький перекладач.

Олександра побігла до табору і розповіла все, що сказав їй німець. Бабуся поклікала своїх синів, а згодом таборами поїхали світ за очі. Потім вони почули, що тих, хто залишився у таборі, розстріляли і спалили їхні кібитки. У

1943 році фашисти забирали брата Олександри Гришу і відправили до Німеччини. Ще й досі його рідні в Україні не знають нічого про долю Григорія.

Коли померла бабуся, Олександрю до себе забирає її батько, однак дівчина не змогла ужитися зі своєю мачухою і поїхала жити до маминих родичів. Та незабаром родичі віддали її заміж. Жили вони з чоловіком у бідності. Народилися один за одним дев'ятеро дітей. Та знову на долю Олександри випадає трагедія: помирає її чоловік. Було йому усього 44 роки. Жінка залишається з дев'ятьма дітьми сама.

Однак Олександра Іванівна не впадала духом, не покинула жодну дитину, одна виховала їх. Діти підростили, одружувалися, женилися та мати збирала їх усіх, як квочка своїх курчаток, під материнське крило. Отже, через роки, крім дев'я-

тьох дітей, мала ще 48 онуків, 34 правнуки і 13 праправнуків.

Була Олександра Іванівна Ніколаєнко матір'ю-героїнею: тричі її нагороджували ще в радянські часи медалями „Материнська слава“ I, II та III ступенів.

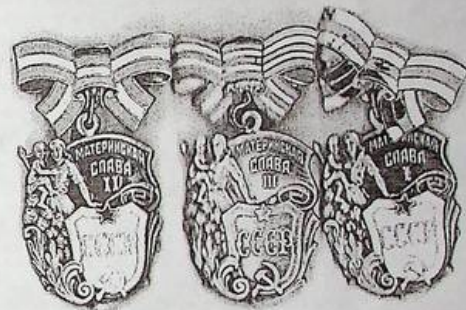
Прожила Олександра Іванівна довге життя. Протягом останніх трьох років була дуже хворою, лежала, але була при пам'яті. Пішла з життя цього року 18 жовтня, на 91-му році життя.

Свої співчуття дітям та родичам Матері-героїні висло-

вили мер міста Вугледар Донецької області Алім Мамбетович Ширінський, секретар Вугледарської міської ради Роман Володимирович Сташевський, перший заступник голови Вугледарського міськвиконкому Ірина Миколаївна Шиян. На похованні була присутня депутат міської ради Валентина Василівна Чумакова.

...Вона була щаслива своїми дітьми.

Володимир Ніколаєнко,
м. Вугледар
Донецької області

Ромський табір у Мукачеві стихія перетворила на суцільне болото

Романо таборо анде Мукачево керділас е улици анде чік ай млака

Від недавнього паводка постраждала значна частина населення Закарпаття: зруйновані дороги, затоплені домівки, пошкоджені дамби — це наслідки грудневої негоди. Та є поселення в краї, де дороги, будівлі давно перебувають у занедбаному стані, а паводок тільки довершив свою справу.

Мешканці ромського поселення в Мукачеві, зокрема вулиць Трудова й Менделєєва, серйозно постраждали від великої води.

Про стан тамтешніх вулиць розповів Іван Йонаш, пастор та депутат Мукачівської міськради:

— Дороги, які й до цього часу не були облаштовані, перетворилися на суцільне болото. „Швидка“ просто відмовляється їхати на виклик, бо їхати, по суті, немає по чому. Діти не можуть потрапити до школи, — повідомив депутат, зазначивши, що в окремих будинках, де живуть сім'ї з дітьми, впали стіни.

За словами пана Йонаша, наразі ведеться збір підписів мешканців постраждалих ву-

лиць під зверненням до місцевої влади про допомогу.

— Міністерство з надзвичайних ситуацій очолив наш земляк Віктор Балого, а ситуація у нас надзвичайна, отже, сподіваємося як на його реакцію, так і на реакцію мукачівської влади. Протягом багатьох років на території табору практично не проводилися роботи з благоустрою, маю надію, що разом з мером та депутатами ми виправимо цю ситуацію, — зауважив пан Йонаш.

Маріанна Савицька,
Мукачево.нет

КРУГЛИЙ СТІЛ

Співпраця влади та громади: кроки назустріч

Кгетанісарас ла владаса: е романе бутя

Нещодавно за фінансової підтримки Міжнародного фонду „Відродження” та Головного управління з питань внутрішньої політики Черкаської ОДА відбувся круглий стіл „Співпраця влади і громади: кроки назустріч”.

Відкрив і вів цей круглий стіл голова Черкаської обласної громадської організації „Романі Рота” Володимир Бамбула.

Друга зліва Олена Фюдр.

З основною доповіддю виступила заступник голови цієї ж ромської організації **Олена Фюдр**, яка розповіла про діяльність одного з найстаріших та найпотужніших в об-

ласті ромських товариств. Цікаво, що ця організація після завершення Програми „Роми України” 2003–2006” створила свою локальну „Обласну програму підтримки діяльності національно-культурних това-

риств області 2007–2011 роки”. Вона складається з багатьох розділів і охоплює всі сторони життя ромів Черкащини. Серед них – забезпечення надання в користування будівель та споруд, що перебувають у державній або комунальній власності, сприяння діяльності місцевих колективів та проведенню культурних, інформаційно-просвітних заходів, спрямованих на розвиток і збереження національного мистецтва, поповнення бібліотечних фондів літературою про ромські національні традиції; інформаційна підтримка висвітлення у ЗМІ діяльності ромських організацій.

Товариство активно займається залученням ромських дітей та молоді до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, підтримкою діяльності

у сфері охорони здоров'я та організацією і проведенням семінарів, конференцій, зустрічей з питань забезпечення прав та задоволення потреб ромів.

На зустрічі представників громади з місцевою владою виступили заступник голови Черкаської обласної ради **Василь Касьян**, начальник Головного управління з питань внутрішньої політики ОДА **Валентина Гуляницька**, голова постійної комісії Черкаської облради з питань освіти, науки, культури, духовності, молодіжної політики і спорту **Юрій Лега**, заступник начальника Головного управління освіти і науки ОДА **Валерій Данилевський**, заступник начальника Головного управління охорони здоров'я та медицини катастроф **Микола Климов** та інші представники Черкаської

обласної ради та держадміністрації.

На зібранні були присутні майже всі лідери й активісти ромських організацій Черкащини – „Романі Рота”, „Аме рома”, „Чачіпе”, „Рома”, „Романо Форо”. Майже всі вони звітувалися про роботу своїх товариств, поділилися з проблемами в ромських громадах і намітили шляхи до кращої співпраці з органами місцевого самоврядування.

З доповіддю про роботу та міжнародний досвід у сфері захисту прав ромів виступив депутат „Ромської уні” **Аладар Адам**.

Організатор круглого столу **Володимир Бамбула-молодший** запропонував продовжити Програму підтримки діяльності національно-культурних товариств Черкащини на 2012–2015 роки. Це було схвально прийнято учасниками зібрання.

Активістами організації підготовлений кошторис витрат на цю програму, яка діятиме в містах Черкаси, Умань Золотоноша, Жашків, Звенигородка та Корсунь-Шевченківський на 2011 рік. Програма і кошторис були передані до Черкаської обласної ради для узгодження координації дій та для її затвердження.

Подібний досвід проведення спільних з владою круглих столів є добрим прикладом й для ромських організацій в інших областях України.

Аладар Адам

Під час роботи круглого столу.

Пам'ятні дати

Шановні читачі! Продовжуємо публікацію уривків з книги **Євгенії Навроцької „Історія та культура ромів” (Ужгород, 2007)**, розпочату в номерах №№ 4, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 14 нашої газети.

Чорний дим Голокосту

Кінець тридцятих – початок сорокових буремних років ХХ століття – апогей геноцидної політики Німеччини щодо ромів. Це час, коли за вісім років, згідно з останніми підрахунками, загинули (були розстріляні, спалені у газових печах катівень) понад сім мільйонів ромів. У словниковому запасі ромів з'явилося нове слово „голокоост” (знищення), ромською мовою „параїмос”. Ромське населення надзвичайно обережно згадує

ті часи, що пов'язано, в першу чергу, з тим, що місцеві жителі не всіюди захищали ромів від фашистів.

1936 р., 7 березня. Роми і євреї позбавлені права голосу на виборах.

1936 р., 20 березня. Голова м. Франкфурта ухвалює рішення про відправлення ромів міста у концтабір Дзельстрассе.

1936 р., червень. Створено 13-й відділ Національного міністерства охорони здоров'я, очолюваний доктором Робертом Ріхтером у Берліні, який займається розробленням питання, чи вважати ромів арийцями, а афроєвропейців – людьми.

1936 р., 6 червня. Вийшов друком проєкт Національного і Пруського міністерств, у якому ромів називають „чумою”.

1936 р., липень. У Баварії 400 ромів і сітї відправляють у концтабір Дахау на примусові роботи. Видаються книги

ряду вчених (Ганс Глобке, Роберт Корбер, Клаус Еген та ін.), які на „науковому” рівні доводять, що євреї й роми мають розглядатися як небажані для європейців елементи.

Усіх ромів і сітї вивозять з Берліна у зв'язку з початком Олімпійських ігор. П'ятдесятьма роками пізніше поліція Іспанії зробить те саме під час підготовки до Олімпійських ігор у Мадрид.

1937 р., 18 серпня. Всі роми і сітї міста Франкфурта заарештовані й відправлені в табір Дзельстрассе.

1938 р., 12–18 червня. Подібно до „Кришталевої ночі” – проведений „Тиждень знищення ромів”.

1938 р., 9 листопада. Страшна ніч для ромів та євреїв – офіційно санкціоновано і схвалено ставлення до ромів як до представників „нижчої раси”.

1938 р., жовтень. Й. Сталін у СРСР ліквідує всі ромські організації (культурні, просвітні, переробні, хімічні). Забороняє використання ромської літературної мови. Закриває ромські педагогічні технікуми, школи. Лише у Москві таких шкіл було чотири.

1939 р. У Греції створена культурна Асоціація грецьких циган.

1939–1945 рр. Друга світова війна. Нацисти складають списки англійських ромів, які мають бути інтегровані в єврейські концтабори. Британський уряд створює окремі табори для ромів-кочівників, які виконують примусові роботи на фермах. Ці табори були закриті лише після війни.

(Продовження
у наступному номері)

Іран, далекий та близький Ірано, дур ай пашеско

З 11 по 17 листопада у Києві, в Українському домі, проходили Дні культури Ісламської Республіки Іран. Про це повідомили по радіо. Мені було приємно дізнатися про цю східну країну, через яку колись проходила міграція ромів. Я служив у Таджикистані в лавах радянської армії і ще тоді звернув увагу на те, що в ромській мові досить велика кількість таджицьких слів (таджицька мова належить до французької групи). Деякі слова були схожими, що говорить про їхню загальну корінь, а деякі були ідентичні ромським.

Те, що роми були в Ірані, тобто проходили через Персію, видно, як то кажуть, неозброєним оком. Взяти хоча б, наприклад, слово „бакт“ – „щастя“, „дур“ – „далеко“, „хурд“ – „дрібний“, „сир“ – „часник“. Ці персидські слова роми використовують без зміни: „зор“ – „здоров'я“ – персидською мовою – „zur“ (сила), „кисик“ – „кшешня“ (персидською – кса), „лачо“ – „добре“ – (персидською мовою „майль-ош“).

У ромській мові є чимало й інших слів також іранського походження. Це ж стосується лічби: цифра 20 – „ишт“ персидською буде „бист“, а 1000 – „езер“ – персидською „хазор“.

Все це свідчить про те, що роми колись побували у Персії. Персидська мова мала великий вплив на Індію і Середню Азію. Іранські купці вели торгівлю в Індію у часи Середньовіччя.

До речі, переглядаючи індійські фільми, а вони всі побудовані на піснях, часто чую як герої кінострічок використовують іранські слова: „диль“ – „серце“, „ишк“ (мухабат) – „кохання“, „зиндаги“ – „життя“ і таке інше. Отож Персія мала величезний вплив на Індію.

Деяка частина іранців продовжують кочовий спосіб життя.
Фото Абасалта Байата.

Василь Кочанський та професійний фотограф
Абасалт Байат на фотовиставці в Українському домі.

Персидська мова була офіційною придворною мовою. Вихідці з Ірану часто посідали впливові посади при дворі і не один раз виступали у ролі вихователів наслідних принців. Так, наприклад, у шаха Акбара (1556–1605) вихователем був перс Мир Абд-ал-Латиф Казвіні, який прищепив майбутньому шаху любов до персидської поезії та прози.

Отже, дізнавшись про проведення Днів культури Ірану в Україні, вирішив відвідати цей захід. Хотілося більше дізнатися про цю загадкову та цікаву країну, про мистецтво Ірану, яке виникло на основі стародавніх традицій. Найперше я відвідав виставку фотографій Абасалта Байата, професійного журналіста та фотографа. Його знімки були присвячені національним меншинам Ірану: курдам, лурі (дуже схоже на люлі), белуджам, туркменам, бахтіарам, талишам і, звичайно, персам. Також справили велике враження експозиції картин художника-мініатюриста Алі Аграфі Ганбарі та художника і графіка

Алі Заїма. В Ірані дуже популярний і такий вид мистецтва, як каліграфія, отже, на Днях культури була представлена ще й виставка робіт каліграфа Джавада Садегі.

Українці мали можливість познайомитися також і з музикою цієї древньої країни. Вона поділяється на три основні групи: мугам, редв, народна музика. В одному з павільйонів Українського дому можна було почути виступи як окремих музикантів, так і ансамблів, серед них колектив „Авеста“.

На Днях культури Ірану була можливість познайомитися і з театром Ісламської Республіки Іран. Класичний традиційний театр працює в різних жанрах (Перде Хані, Шахнаме Хані, Хейме Шаб Базі) і передає дух народу. Впродовж століть література, зокрема поезія, мала величезний вплив на розвиток театру як важливого елемента національної культури.

В експозиціях Днів іранської культури були представлені також роботи ювелірів, вироби з шкіри тощо. Була розгорнута, звичайно ж, і велика виставка знаменитих на весь світ персидських килимів. Килими були різних розмірів, взерунків, кольорів та відтінків. Мою увагу привернули килим, на якому була зображена вся історія Ірану.

Усім сподобалися також солодощі іранської кухні: усіх бажаних пригощали ними та чаєм.

На Днях культури Ірану я спілкувався як з іранськими азербайджанцями, так і з туркменами.

В бесіді з іранським волонтером я не міг не зачепити тему про ромів. Мені було цікаво дізнатися про їхній спосіб життя. Роми в Ірані займаються воружінням, виготовляють ремісничі вироби. Є серед ромів Ірану кочові та осілі. Зі слів волонтера, я зрозумів, що місцеві роми зберігають свої власну культуру і соціальні традиції, залежно від місця проживання. Роми з півночі країни відрізняються від ромів з півдня. Багато їх живе в передмісті столиці Ірану – Тегерані. Але цікаво те, що з представниками якої б національної меншини я не спілкувався, всі вони вважають себе іранцями.

На жаль, одного дня мені було мало, щоб добре дізнатися про культуру Ісламської Республіки Іран.

Василь Кочанський,
м. Першотравневськ
Дніпропетровської області

Що несе Новий рік різним знакам Зодіаку?

Со ател о гороскопо Нево бершестар?

2011 рік належить Білому Кролику. Як вправний господар, він приготував для всіх своїх 12 гостей – знаків Зодіаку – спеціальну програму для кожного. Однак є одна рекомендація для всіх: напередодні Нового року не конфліктуйте з близькими та друзями. Будьте добрим до них. Кролик – тваринка сімейна, і для нього дуже важлива сім'я, а тому старайтеся бути зі своєю сім'єю в Новий рік.

А тепер – що 2011-й несе вам.

Для вогняних знаків – Овна, Лева та Стрільця – Білий Кролик обіцяє випробування, пройшовши через які, ви досягнете набагато більше, ніж мріяли. Особливо це стосується бізнесу. Наполегливість і усвідомлений ризик відкриють нові вершини. Новий рік принесе і нові романтичні захоплення, багатство доведеться вибирати між старим та новим.

Земним знакам – Тельцю, Діви та Козерогу – Білий Кролик пропонує добре попрацювати і ще у першій половині року закласти міцний фундамент для майбутнього. Здоров'я та родина потребуватимуть великої уваги. Однак розумна витрата своїх сил допоможе вам вистояти та піднятися на вищій життєвий рівень.

Водні знаки – Рак, Скорпіон та Риби – бурхлива течія першої половини року може вивести до зовсім незведаних та невідомих берегів. Все залежатиме від того, наскільки вміло зможете обходити вирви долі, а також від тих, хто пліве поруч з вами. Рік обіцяє вам цікаве та ризиковане плавання. Щодо романтичної хвилі, то вона супроводжуватиме вас весь рік.

Повітряним знакам – Близнятам, Терезам та Водолию – Білий Кролик обіцяє вітер перемін. Тому не варто йти проти вітру, навіяки рухайтеся в тому ж напрямку – і ви досягнете успіхів без особливих зусиль. Від вас самих залежить, як обернути ваші ж повітряні замки у щось матеріальне.

Білий Кролик потурбувався про всіх знаків Зодіаку, і вони, в свою чергу, мають відплатити йому добром – посадити в 2011 році нові дерева та квіти, побути трохи вегетаріанцями й приділити особливу увагу каротину, який є в моркві, а також полюбити зелений, жовтогарячий та білий кольори. До речі, не носіть кролячих шуб та шапок у новому році – наш Кролик може дуже образитися...

Державна політика стосовно ромів.

Історія і сучасність

1926 року в Москві була створена Всеросійська спілка циган. Метою її було: об'єднання ромів, захист їх інтересів, підвищення культурного рівня, взаємодопомога. За діяльністю Спілки спостерігав НКВС. В Україні передбачалося налагодити зв'язок з Всеросійською спілкою циган. Але роми республіки поставилися з підозрою до цієї організації. Її емісари, відряджені до України, не знайшли спільної мови з місцевими ромами. Навіть дійшло до сутичок, після чого робота Спілки в Україні була згорнута.

Певним досягненням було створення у 1926 р. ромської писемності на основі кирилиці. Впродовж наступних чотирьох років побачили світ буквари для загальноосвітніх шкіл, а також п'ять книжок бібліотеки для читання ромською мовою (праці В. Леніна, Й. Сталіна, матеріали ВКП(б), антирелігійна література, підручники з арифметики та циганської мови).

У 1927–1932 рр. виходили друком громадсько-політичні та літературні часописи „Романі зоря” та „Нево дром”. У 1929 р. при Нацбюро Всесоюзного товариства пролетарських письменників організовано групу письменників-ромів, яку через три роки перетворено на циганську секцію Московської асоціації пролетарських письменників. Проте станом на 1929 р. серед ромів України писемних було лише 8%. У Сімферополі у 1927 р. при таурській школі працювали три турки для ромів (поліграмати, історії кримських ромів, театральний). Наступного року тут була побудована школа для дітей-ромів. У 1937–1938 навчальному році в Одеській області навчалися 39 учнів у школах з російською і ромською мовами викладання.

Велику роль у становленні ромського мистецтва відіграв театр „Ромен”, який було створено у 1931 р. в Москві. Через три роки театр приїхав з гастролями до України. Відомо, що ромські виступи відбувалися перед будівельниками Харківської ТЕЦ. У 1935 році у місті Остер був знятий фільм „Останній табір”.

Проте політика сприяння розвитку національних культур скоро була згорнута. 24 січня 1938 р. була прийнята таємна Постанова ЦК КП(б) СРСР „Про ліквідацію національних шкіл й національних відділень у школах”. Остаточний крок у ліквідації освітніх закладів для національних меншин України було зроблено протоколом № 20 засідання Політбюро ЦК КП(б)У від 10 квітня того ж року „Про реорганізацію національних шкіл в Україні”. У серпні ця директива була втілена в життя — усі вказані класи були реорганізовані „як шкідливі, які пошкоджують дітей від радянського жит-

Вистава „Циганка Аза” театру „Ромен”.

тя”. З 1939 року видання літератури ромською мовою припинилося. Офіційно не було жодної заборони, але були створені умови, які унеможливили видання літератури рідною мовою. Національні редакції при видавництвах у Москві були ліквідовані, їхні функції передавалися з центру на місця. Однак республіки не мали для цього належної бази.

Не обійшли ромів й політичні репресії тридцятих років. Традиційно аполітичних кочівників найчастіше заарештовували й засуджували за статтями: бродяжництво, контрреволюція, шпигунство, шкідництво, скупівля валюти тощо. Одною з причин репресій була зацкавленість державних органів у вилученні матеріальних цінностей. Першими постраждали найзаможніші роми, які мали зовнішні ознаки багатства (золоті монети, сережки, браслети, срібні та золоті монети). До речі, звинувачення у скупівлі валюти — ґрунтувалися на тому факті, що роми виробляли монети з талерів, дукатів тощо.

У 1929 р. було розгромлено Спілку циган. Членів ромської артілі „Румунський іноземець” відправили до таборів як ворогів народу. Дід ромолога Л. Черенкова сидів у таборі спочатку як польський шпигун (тому що знав польську мову), а потім як японський та німецький. За ст. 58 сиділи роми, колишні піддані Австро-Угорської імперії, які приїхали до Росії напередодні революції та не здогадалися „загубити” австро-угорські паспорти. Нерідко ромів засуджували до тюремного ув'язнення та заслання до Сибіру за повернення до кочового життя. Так, у середині 1930-х рр. було заарештовано келдерарський табір, який кочував Україною. Людей у літню спеку заштовхали до вантажних вагонів й повезли до Сибіру. Дорогою половина людей померла, іншу половину кинули майже на-

частина кримських ромів змогли влаштуватися на будівництво московського метро й, таким чином, уціли.

Наприкінці 1930-х років ромів почали арештовувати не таборами, а поодинокі, направляти не на заслання, а в табори за обвинуваченням — „соціально небезпечний елемент”. Так, у 1937 р. поблизу Черкас під час облави на ромські табори усях, хто не встиг заховатися, ув'язнювали, рома Костеште заарештували за те, що він не путив дітей до школи. У серпні цього ж року в Оржиці (Полтавщина), бунтом за крадіжку зерна, заарештували п'ятьох безвинних ромів. Селище-табір „Тайга” біля Новосибірська нараховувало 340 родин (1 800 ромів) і поповнювалося внаслідок облави, що проводилася в Білорусі, Молдавії та Україні. У 1937 р. був розстріляний талановитий ромський письменник Володимир Зорін (Веля Пашун), член ВКП(б) з 1919 р., кореспондент харківської газети „Вісті”, лауреат першої премії літературного конкурсу, проведеного Наркоматом освіти України.

Деякі дослідники вважають, що напередодні війни були розстріляні сотні ромів і щонайменше 10 тисяч стали жертвами депортацій. Власне, саме це й стало причиною приховування ромами власної національної належності.

Таким чином, політику радянської влади стосовно ромів у 1920–1930-х роках не можна оцінити однозначно. Було впроваджено комплекс заходів, скерованих на їх оселення та „окультурення”, що мало як позитивні, так й негативні наслідки.

Друга світова війна мала важкі наслідки для ромів України: жертви, каліцтва, діти-сироти, руйнація майже усях досягнень 30-х років ХХ ст. У важкі повоєнні роки багато з них повернулося до кочового способу життя. Так, деякі тебори келдерарів кочували вже не в кибитках, а в залізничних вагонах: заселяли вагон, домовалялися з начальником станції (який часто був радий позбутися галасливих та неспокійних судде), чіплялися до поїзда та пересувалися до іншого міста.

Роми Житомирщини й Чернігівщини під час війни переховувалися у польських лісах. Їхні бу-

динки були або зруйновані, або в них поселилися інші біженці, тому тільки частина ромів з часом повернулася у власні домівки, більшість продовжувала кочувати. Цьому сприяло й те, що у повоєнному селі тільки у ромів можна було здобути голки, шпильки, фарбу, замовити ковальські вироби. Ворожіння також цінувалося: солдатки кликали ворожку, щоб почути хоча б щось про затримку у „казенному домі”, про довгий шлях додому, щоб мати надію на повернення рідних із війни. Роми були й джерелом інформації щодо цін у місті, подій в сусідніх селах тощо.

Такий „паразитичний спосіб життя” не вписувався у радянський ідеал. Влітку 1956 р. перший секретар ЦК КПРС М. Хрущов, перебуваючи на Донбасі, зустрівся з кочовими ромами. Ця зустріч мала значні наслідки для представників цього народу. 5 жовтня 1956 р. вийшов Указ Президії Верховної Ради СРСР „Про залучення до праці циган й заборону бродяжництва”. Третій пункт указу астановлював кримінальну відповідальність за бродяжництво ромів у вигляді заслання до п'яти років із обов'язковим залученням до праці (цей пункт втратив чинність лише 25 березня 1961 р.). 27 жовтня 1956 р. Рада Міністрів УРСР прийняла відповідну постанову за № 1342. Об'єктами були зобов'язані у тримісячний термін розселити на постійне місце проживання, працевлаштувати й організувати культурно-побутове обслуговування ромів. Було затверджено перелік районів розселення ромів в УРСР.

На виконання постанови обласні органи внутрішніх справ мали скласти соціально-демографічні характеристики осілих ромів. Органи мілшії зобов'язувалися затримувати ромські табори, забезпечувати документами членів осілих ромських родин. Так, згідно з контрольним листом, складеним у Сталінській області, з 222 дорослих ромів більшість не мала паспортів (193), постійної роботи (148), з 358 осіб мали прописку лише 65. У листопаді 1956 р. виконком Сталінської обласної ради ухвалив рішення щодо розселення та працевлаштування ще 141 ромської родини. Аналогічна робота проводилася й в інших областях України.

Олександр Беліков,

м. Донецьк

(Продовження

у наступному номері)

Артисти театру „Ромен”.

